

ERDŐGAZDASÁGI ESZMÉK A REFORMKORI MAGYARORSZÁGON^x

Dr. Csőre Pál

A 18. század vége, a 19. század első fele a magyar történelemben mint "reformkor" ismeretes. Ebben az időszakban ismerik fel hazánk nagyjai, hogy nehéz és viszontagságos történelmünk következtében el vagyunk maradva a többi, főleg a nyugati országok gazdasági és kulturális viszonyaihoz képest. Ezért indult meg kulturális, gazdasági, majd társadalmi és politikai téren is a küzdelem a haladásért, az elmaradott állapotok megreformálásáért. Az elmaradás behozása azonban csak nagyon sok, szívós küzdelem árán vált lehetségessé.

Ahhoz, hogy e korszak erdőgazdálkodási elmaradottságát és a javítási törekvések nehézségeit megértsük, néhány szóval meg kell emlékeznünk az ország politikai és gazdasági helyzetéről.

Magyarországot nemzetközi összefogással szabadították fel a másfél évszázados török uralom alól a 17. század végén. Az osztrák uralkodó körök ekkor úgy bántak a felszabadított területekkel, mintha azt háborúban hódították volna meg. A nemzet ebbe nem nyugodott bele, és ismételten fegyvert ragadott szabadságának és függetlenségének kivívása érdekében. Thököly s Rákóczi szabadságharcai a 17. század végén és a 18. század elején lekötötték a nemzet harci erejét, nem jutott idő, pénz a gazdasági és kulturális fejlődés szolgálatára. A század végén megindult reformtörekvések a 19. század elején már nagy lépésekkel vitték előre a fejlődést, de 1848-ban a magyaroknak ismér fegyvert kellett ragadniuk a Habsburg elnyomó politika ellen.

Ami a társadalmi viszonyokat illeti, az ország még a feudális korban élt, amelyből a kivezető utat éppen a reformkor eszméi jelölték ki. Ennek legfontosabb mozzanata a jobbágyság eltörlése, az úrbériség megszüntetése, amely nehéz átmeneti szakaszt is jelentett egyúttal az erdőgazdálkodás történetében. A jobbágyok faizási és legeltetési joga a földesúr erdeiben ugyanis nemcsak

^x Elhangzott az 1989. február 15-ei szakosztályülésen.

nagy kárára volt az erdőknek, hanem megszüntetésük is sok gondot okozott.

Magyarország gazdasági helyzetére is az elmaradottság volt a jellemző a 19. század elején. A nagybirtokokon naturalgazdálkodás folyt, ami azt jelentette, hogy növényi és állati termékekben bőség volt, de a földbirtokosok mégis pénzsűkében szenvedtek. Ez megakadályozta gazdálkodásuk korszerűsítését, beruházások foganatosítását. Ipar alig volt, legfeljebb a háziipar állított elő különféle fogyasztási javakat, rendszerint házi használatra. Ugyancsak nagyon fejletlen volt a kereskedelem, az árucseré általában a vásárokon bonyolódott le. A fejlődést gátolta Ausztria vámpolitikája, amelynek célja az volt, hogy Magyarország lássa el olcsó nyersanyaggal az örökös tartományokat, viszont kénytelen legyen a drága osztrák iparcikkeket megvásárolni. Ez a gazdaságpolitika érvényesült már Mária Terézia uralkodása alatt, és meghatározója volt a császári rendelkezéseknek a 19. században is.

Ezek az előzmények magyarázzák azt, hogy a magyar közvélemény ebben a korban eleve gyűlölettel tekintett minden német /osztrák, Habsburg/ megnyilvánulásra még akkor is, ha az nem elnyomó politikai rendelkezés, hanem pl. gazdasági, a fejlődést szolgáló kezdeményezés volt.

A magyarországi erdők területéről a múlt század vége előtt megbízható adat nem áll rendelkezésre. A század közepéről szóló adatok 12 millió kh-t emlegetnek, de ennél valószínűleg több volt a tényleges erdőterület. Ez ugyanis csak 20-20 %-os erdőszültségek felelt volna meg, holott ez a szám 1884-ben 28 % volt. Az évi fakitermelés mennyiségét /m³-re átszámítva/ 20-25 millióra becsülték.

Ezek, az ország egészére vonatkozó adatok azonban a teljes mennyiséget, illetve átlagot jelentenek. A kép így kedvezőnek tűnik, de a valóságban a helyzet távolról sem volt ilyen, mert az egyes országrészek között igen nagy különbségek voltak. Az északi és keleti részekben nem hiányzott az erdő, a Nagy-Alföldön azonban alig akadt. Az akkori közlekedési és szállítási viszonyok nem

tették lehetővé, hogy a fában gazdag vidékekről faanyagot szállíthassanak az erdőben szűkölködő területekre. Kivételt csak azok a vidékek jelentettek, amelyek vízi úton elérhetőek voltak, mert ide tutajon lehetett elegendő fát szállítani. Így míg egyes országrészekben a fa értékesítése volt a gond, addig másutt fahiány uralkodott.

Az erdők az ország nagy részén rossz állapotban voltak. Ennek okai a hozzáértő gazdálkodás hiánya, ami az érdektelenségre vezethető vissza. A legtöbb földbirtokos nem sokra becsülte erdejét, mert abból alig remélt jövedelmet. Különösen a faanyag értékesítésével nem számíthatott jelentős bevételre. A magyar földbirtokosok nem tartották magukhoz méltó foglalkozásnak, hogy a birtokukon folyó gazdálkodáshoz maguk is értsenek, vagy hogy a szükséges szakképzettséget megszerezzék.

A zalavári apátság majorsági gazdálkodásából származó bevételei 1783-ban 1880 ft-ot tettek ki. Ebből 1149 származott az állattartásból, 240 a hamuzsírfőzésből, 158 a makkoltatásból és a gubacsszedésből, stb. végül 29 ft /1/ a faeladásból. Az erdők hozadéka a 19. század közepén átlagosan 51 krajcár volt holdanként /Mitth. 1856. 95.1./. Meg kell itt jegyezni, hogy a század végén sem volt sokkal több /57 kr.; Bedő A. 38.1./

Kedvezőtlenül hatott az erdők állapotára, különösen a kitermelt területek felújulására az erdei legeltetés. Magyarországon az állattenyésztésnek, főleg a marhatartásnak nagy hagyományai voltak. Erre pedig kedvező lehetőséget éppen az erdők nyújtottak. Az erdei legeltetés a földesúr és a jobbágyok állatainak egyformán rendelkezésre állt, és azt csak a kivételes, jól kezelt erdőgazdaságokban tudták némileg korlátozni.

A tatai Eszterházy-uradalom mintegy 58.000 kh terjedelmű erdősegeiben a múlt század elején több mint 19 ezer háziállat /ló, szarvasmarha, birka és sertés/ legelt, pedig itt viszonylag fejlett színvonalú erdőgazdálkodás folyt, és az erdő felújulását több évi elő- és utó-tilosokkal igyekeztek előmozdítani.

A fahasználatot a legtöbb helyen a rendszeretelenség jellemezte. Az uradalmak általában a pillanatnyi szükségletnek megfele-

lelő mennyiségű tüzi- és szerfát termelték ki. Nagy gondot okozott a jobbágyok faizási joga, amelynek alapján az emberek sokszor ellenőrizhetelen módon csatangoltak az erdőkben. Gáti úgy vélekedik, hogy a földbirtokos azért sem hagyja erdejét megöregedni, mert abban több száradékfa akad s ennek gyűjtése miatt járkálnak mindig a falusiak az erdőben. Inkább 20-25 éves korban levágatja azt. A jobbágyok a fiatal erdőben kevesebb "böngé fát" találnak.

A rendszeres, tervszerinti erdőgazdálkodást a 18. század végén, a 19. század elején kezdték bevezetni nálunk az állami és egyes nagyobb magánuradalmi erdőkben. A máramarosi erdőkre nézve már 1778-ban kimondták, hogy azokban vágásterv szerint kell dolgozni /Zakar J. 124.1./. A selmeci bányavidékre 1807-ben mondták ki a rendszeres erdőgazdálkodás szükségességét. A diósgyőri uradalomban az első német nyelvű üzemtervek 1815-ben készültek /Szi-las G. _ Kolosváryné: 144.1./. A pásztói erdőkről az 1822-ik évi káptalani gyűlésen rendelkeztek úgy, hogy az erdőket negyven vá-gásra kell osztani...stb. /Nagy D.I. 182.1./ stb.

Azok közé az uradalmak közé tartoztak, amelyeknél korszerű erdőgazdálkodás folyt és szakképzett erdészeket is alkalmaztak: a Herceg Esterházy-birtokok Nyugat-Magyarországon, a gr. Eszterhá-zy-féle Tatai-gesztesi uradalom, József főherceg alcsúti birtoka, a Károlyi uradalmak, stb.

Más országok erdőgazdálkodása - eltérő történelmi viszonyaik-nak megfelelően - egészen másként alakult. Franciaországban a ko-rai iparosodás nyomán fellépő faanyag kereslet már a 16. század-ban fenyegető volt az erdőkre nézve, de Colbert gazdaságpolitiká-jára, illetve az ő korában hozott erdőtörvény a pusztításnak ele-jét vette. Angliában a nor^mann uralkodók szigorú erdőkímélő ren-delkezései után megindult az erdők nagymértékű túlhasználása, de ez az ország a tengeri kereskedelem révén könnyen tudta külföld-ről fedezni - tengeri flottájának gyors ütemű fejlesztése követ-keztében - hirtelen megnövekedett szükségletét.

A német államokban a 18. század végén és a 19. század elején az erdőgazdálkodási tudományok nagy haladást értek el. Egyes, ne-

ves szerzők művei hivatkoznak is rájuk. Gáti is hivatkozik erre, mikor - az ő jellegzetes kifejezés módján - a következőket írja: /Az erdészettudomány/ a Burkusoknak tudománya vagyis kidolgozása; mely egész systemába szedve Burgsdorftól 1788-ban látott első világosságot..." /Tud. Gyűjt. 1831. márc./. Greiner is úgy vélekedik, hogy az erdészettudomány bölcsője Németországban ringott. /Beiträge, 1.1./. Megemlíthetjük itt Mosert, Jakobit, Zanthiert, Göchhausert, Meurert, Trunk-ot, mint a leginkább ismert német erdészeti teoretikusokat. Utolsónak korszerű, átfogó munkája 1788-ban jelent meg Freiburg in. Br.-ban.

Magyarországon az erdőkkel kapcsolatos problémáknak egyik okát a kortársak megfelelő erdőtörvény hiányában, továbbá a meglévőnek is elégtelen hatályosulásában látták. Az 1791. évi LVII. tc. csupán az erdők pusztításának megakadályozásáról intézkedik, amely téma a következő, 1807. évi, az erdők fenntartásáról szóló XXI. tc.-nek is egyik fő tárgya. De se egyik, se másik nem tartalmazott megfelelő rendelkezéseket annak érdekében, hogy az erdőkben a rendszeres, ésszerű erdőgazdálkodást biztosítsa. Az erdők pusztítása miatt tehető intézkedés, a zár alá helyezés, csak utólagos volt, nem lehetett alkalmas az erdők pusztításának megelőzésére, és - a kortársak állítása szerint - alkalmazására csak igen ritkán került sor.

A hátramaradottságnak további okát a szakképzett erdészeti személyzet hiányában, illetve csekély számában kell keresnünk. Ez is olyan kérdés, amellyel már a kortársak is tisztában voltak. A földbirtokosok által alkalmazott "jáger"-ok, nagyobb része német vagy cseh származású volt. Gáti szerint ezek olyan személyek voltak, akik saját hazájukban nem állták meg helyüket. Nagy baj volt, hogy ha még jól képzetek is voltak, nem ismerték a magyarországi viszonyokat. A magasabb képzettségű és az erdészeti irodalom kérdésében is megszólaló szakembereknek meg szemére vetették, hogy nem is tudnak magyarul. Így szakmai megnyilatkozásaik természetesen falrahányt borsó voltak. Az egyszerű jágerok pedig gyakran közönyösen viselkedtek ezekben a kérdésekben, mert szakmájuk igazi gyakorlására gazdájuknak az erdők ügyével kapcsolatos nem-törődőmsége miatt nem sok lehetőségük nyílt. Javító szándékuk

megnyilatkozásaik nem találtak meghallgatásra s így lassan elfá-
sultak. Többnyire csak a földbirtokos vadászati szenvedélyét kel-
lett szolgálniuk. /Rowland, W. G.L. 1864./

Az erdészeti szakoktatás is hasonlóan szomorú állapotban
volt a 19. század elején hazánkban.

A Liptóújíváron 1796-ban alapított erdészeti szakiskola másfél év-
tizedes működés után megszűnt. A keszthelyi Georgikon keretében
nem sokáig folyt erdészeti oktatás. Hasonló sors érte az Esterhá-
zy-uradalom részére erdészeket képző kismartoni oktatást. Csupán
felsőfokon folytatódott a szakmai képzés Selmecbányán, de itt az
oktatás nyelve német volt, és évente igen csekély számú szakember
fejezte be itt tanulmányait, úgyhogy a szakember szükségletet ez
messze nem fedezte.

Ezzel függöt össze, hogy nem volt nálunk erdészeti szakiro-
dalom. Ami az erdészet érdekében megjelent, német nyelvű írás
volt és részben külföldiektől származott.

A felsorolt bajokból a kivezető utat, a fejlődés irányát alapve-
tően két szempont vezérelte: a szakmai fejlődés és a magyar nyelv-
vűség. A legnagyobb gond az volt, hogy a 19. század elején - kö-
zepén ezt nem lehetett meg megvalósítani, mint ahogyan a magyar
nyelvű erdészeti szakoktatás feltételei sem voltak ekkor még meg.

Az erdőgazdálkodás korszerűsítésére irányuló törekvések első
lépését az jelentette, hogy a magyar irodalomban foglalkozni kezd-
tek az erdészet ügyével. Ezt részben oktató, ismertető célú írá-
sok, másrészt a magyar erdők pusztulására, az erdőgazdálkodás el-
maradottságára figyelmeztető cikkek megjelenése jelzi. Utóbbiak
szerzői egyidejűleg a követendő utat, a hibák kijavításának mód-
jait is megjelölték. Ezek többsége erdész volt, mégpedig idegen-
ből ideszármazott szakember, aki gyakran magyarul sem tudott, de
látta az itteni erdőgazdálkodás elmaradottságát és segítő szándék-
kal hangzott adott aggodalmának a magyar erdők jövőjét illetően.
Ilyenek voltak: W. Rowland, Smetaczek, J. Hubény, J. Jüraszek,
J. Kling, J. Herfurth, L. Greiner és mások.

Akadnak azonban magyar emberek is köztük, akik közül elsősorban
Gáti Istvánt kell megemlítenünk, aki földmérő és jogász volt és

elsők között emelte fel szavát a magyar erdők leromlott állapota miatt.

Tulajdonképpen a magyar gazdasági irodalom szárnyai alatt jelentkezik először az erdészeti szakirodalom. Nagyváti János "Szorgalmatos mezei gazda" című könyvében szentel egy terjedelmes részt az erdőknek. Ez az első ilyen magyar nyelven megjelent munka, amelyet az oktató művek közé kell sorolnunk. Erdészeti szakfolyóirat ebben az időben még nem létezett, ezért az erdőgazdálkodás kérdésével foglalkozó cikkek a Tudományos Gyűjtemény, a Mezei gazdák barátja és a Magyar Gazda hasábjain jelennek meg a szabadságharc előtti időben. Itt Gáti István jár elől, aki a Tudományos Gyűjteményben már 1820-ban publikál egy cikket "Az erdők régi és mostani állapotjáról, pusztulásának okairól és hogy miképen lehetne különösen a községek és magános személyek közös erdei pusztulásának eleit venni?" Ebben utal azokra a nagy erdőirtásokra, amelyeket egyes helyeken az erdőfelújulásra tekintet nélkül hajtottak végre. Végül leírja az erdőfenntartás legfontosabb elveit. Ugyanezen folyóirat 1831. évfolyamában megjelent "Erdőművelési értekezés" című tanulmányában már mélyebben elemzi azokat az okokat, amelyek a magyar erdők silány helyzetéhez vezettek. Kiemeli, hogy a törvények nem nyújtanak kellő védelmet az erdőpusztítások megakadályozására.

1842-ben a Magyar Gazdasági Egyesületben Erdészeti Szakosztály alakult. Gáti István ebből az alkalomból tartott előadásában a "Hazai erdészetünk múltja, jelene és jövődjé"-vel foglalkozott. Ebben megmagyarázza a sarjerdőgazdálkodás hátrányát, hibáztatja a jobbágyok erdei legeltetését és faizási jogát, amelyek szintén okozói az erdők pusztulásának.

Gátit - aki rendkívül sokoldalú tevékenységet fejtett ki a földméréstől kezdve a pénzgazdálkodási kérdések tárgyalásáig - 1848-ban megválasztották az Erdészeti Szakosztály elnökévé. Közben részt vett abban a vitában, amely egy új erdőtörvény megalkotását célozta. Ebben az időben írnak erdészek is ezekről a kérdésekről. Így pl. Hubény a "Honi erdők mostoha állapotjáról", Greiner L. arról a kérdéstről, hogy biztosítva vannak-e erdeink a mostani törvények által a kipusztítás ellen, J. Jüraszek "Korirat a magyarországi erdők silány állapotjáról" Pest., 1846.

Verner S., váradi erdőmester "Korszerű figyelmeztetés az erdők veszedelmére, s közelgő romlására" amelyek a Magyar Gazda hasábjain jelentek meg ezekben az években. Ez a folyóirat közölte 1844-ben Liebich, prágai egyetemi tanárnak eszmefuttatását arról, hogy "Mit kell Magyarhonnak erdőségeire nézve tenni?"

A magyar földbirtokosok, mint említettem, többségükben nem sokat törődtek az erdőgazdálkodás kérdéseivel, de szerencsére voltak kivételek is. Így pl. br. Prónay Kálmán az "Erdő-mívelést tárgyazó javallat"-ában a Tudományos Gyűjtemény hasábjain /1826/ fejti ki nézeteit arra nézve hogyan lehetne az erdők kezelését megjavítani. Ebben a szerző, mivel tapasztalta, hogy Hazánkban az erdők nagy rendetlenségben vannak..." kifejti, hogy nem elégséges azokat "növényekre nézve vágásokra osztani", hanem mint a kerteket, művelni kell. A 11. pontban foglalt javaslat elsősorban az erdei legeltetések kérdésével foglalkozik, amely állandóan visszatérő probléma, nemcsak ebben, hanem a későbbi időkben is. Az állattenyésztéshez nem csupán a parasztnak, hanem az egész országnak fontos érdekei fűződnek, ezért a marhákat minden erdőből egyszerre kitiltani természetesen nem lehet, de a fiatalosok védelméről az erdő jövője érdekében mégis gondoskodni kell.

Ugyanebben az évben jelenik meg az említett folyóirat hasábjain Jánik Ferencnek, a Murányi uradalom erdőmesterének "A honi erdőgazdaság rajza" című cikke, amelyben az erdőgazdálkodás elmaradottságának okait elsősorban a szakképzett erdészek hiányában látja, akárcsak Gáti. Az idegen erdészek nincsenek tisztában a hazai viszonyokkal, és ezért jó erdőgazdasági tervet sem készíthetnek. A vármegyéknél kellene egy vagy két erdészt alkalmazni, akik magyar származásúak legyenek. Szükség volna legalább egy erdészképző intézetre. Minden megyéből küldjenek egy rátermett tanulót Selmece, olyant, aki a német nyelvet valamelyest beszéli. Szükség volna egy Országos Erdei Felügyelő Bizottság felállítására is.

Ezek az irodalmi megnyilvánulások adhatták meg az ösztönzést a Magyar Gazdasági Egyesületnek arra, hogy kidolgoztassa egy erdőtörvény-tervezetét, amelyet azután a Magyar Gazda hasábjain

1846-ban közzé is tettek. Rendkívül figyelemre méltó az előterjesztés bevezetője is, amely hangsúlyozza, hogy az erdőknek környezetvédelmi szerepe sokkal fontosabb, mint a belőlük nyerhető fa értéke.

A tervezetben megnyilatkozó legfőbb törekvések az erdőgazdálkodás kötelezővé tétele, az úrbéri faizás és legeltetés megszüntetése az erdőn kívüli fásítások előmozdítása, az erdészeti szakképzés megindítása, végül az erdők és az erdőgazdálkodás büntetőjogi védelme.

A tervezet feletti vita során két különböző irányzat alakult ki. Az egyik - amelyet az erdészek képviseltek - az erdőket az egész ország közös javaként fogta fel, és ennek megfelelően tág teret kívánt biztosítani azok védelme érdekében az állami beavatkozásnak. Eszerint a közjó érdekében az államnak az erdők kezelésébe is be kell avatkoznia és a földbirtokost a szakszerű erdőgazdálkodásra törvény által is köteleznie.

A másik-amelyet a földbirtokosok, különösen az arisztokrácia vallott - a magántulajdon tiszteletben tartását tekintette fontosabbnak, és csak annyit ismert el megvalósíthatónak, hogy az erdők pusztításának megakadályozására lehet és kell rendelkezéseket hozni. E felfogás szerint a törvény egyik alapelve legyen az, hogy az állam a magán erdőbirtokosok gazdálkodásába soha nem avatkozik be. Gr. Andrássy György volt ennek a nézetnek a legerőteljesebb szószólója, véleményének a Magyar Gazda hasábjain is hangot adott /1846. 94-95. sz./.

Gr. Széchenyi István figyelmét sem kerülte el az a körülmény hogy nálunk nem becsülik az élőfát és nem takarékoskodnak a faanyaggal. Pedig "élő fát kivágni, legyen fiatal, legyen vén, valódi gyilkolás... mely a közneheztelés legszigorúbb bélyegét érdemli." Angliában már régen a kőszentet használják fűtésre a fa helyett. Eszmefuttatását azzal fejezi be, hogy hadd éljenek a fák, s hadd jöjjön napvilágra a kőszent", ami nálunk is található a föld alatt kellő mennyiségbe. /Pesti por és sár 124., 127. l./

Az erdőtörvényt azonban ekkor még nem sikerült tető alá hozni. Az a nagyszabású társadalom átalakítási folyamat, amely ebben

a korban megindult sokkal jobban lekötött minden erőt, semhogy egy erdőtörvény megalkotásáig az országgyűlés eljuthatott volna.

A Szabadságharc leverésével az ország gazdasági és kulturális életének fejlődése fennakadt, de az erdészeti terén az 1850-es évek mégsem teltek el teljesen haszontalanul. Igaz ugyan, hogy a császári pátenssel 1858 január 1-jével életbeléptetett osztrák erdőtörvényt Magyarország sohasem fogadta el, mert az elnyomó osztrák kormányzással szemben már csak a passzív ellenállás maradt meg a nemzet számára.

Az igazság érdekében azonban el kell ismernünk, hogy az osztrák erdőtörvény a maga korában korszerűnek, "modern"-nek nevezhető, és nagy mértékben szolgálta az erdők, az erdőgazdálkodás érdekét. De mivel ezt, mint idegent az ország, a magyar erdőbirtokosok elutasították, nem érvényesülhettek azok az üdvös és vég eredményben a magyar erdők érdekét szolgálni alkalmas rendelkezések sem, amelyeket ez a törvény tartalmazott.

Hasonló sors érte a vadászati jog rendezésére irányuló törekvéseket, mert a korszerű vadászati törvény meghozatalára készült tervezet nem került az országgyűlés elé. Pedig az akkor hatályos jogszabály a nemesség szabad vadászatára volt alapítva, amely sem a reformkor társadalmi, sem a korszerű vadgazdálkodás követelményeinek nem felelt meg.

A háborús idők és a háború nyomában kialakult jogbizonytalanság sokat ártott az erdőknek és a vadállományoknak.

A Szabadságharc leverése után megakadt ugyan az erdőgazdálkodás fejlődése, de az erre irányuló erőfeszítések az elnyomás éveiben sem szüneteltek. 1851 június 30-án Esztergomban megalakult az Ungarischer Forstverein, amely Pozsony székhellyel és idegen származású személyek vezetésével igyekezett a magyar erdőgazdálkodás fejlesztését szolgálni. 1854-től kezdve megjelentette a "Mittheilungen des Ungarischen Forstvereins" című folyóiratot német nyelven negyedévenként. Az egyesület az ország különböző vidékein vándorgyűléseket tartott minden évben, szakmai tapasztalatokat igyekezett átadni és más eszközökkel is a magyar erdészeti ügyének szolgálatán fáradozott. Működését a magyar társadalom

többsége azonban nem nézte rokonszenvvel, mert ebben is a gyűlölt osztrák elnyomó politika megnyilvánulását látta.

Megint úgy látszott, hogy a reformtörekvések két sarkalatos célját: az erdészet szakmai színvonalának emelését és a magyar erdészet megteremtését nem lehet egyszerre megvalósítani. Ez azonban csak a kor elfogult /jogosan elfogult!/ szemléletében látszott így. Igaz, hogy az esztergomi alakuló gyűlésen a szónokok németül beszéltek, hogy a megalapított lap német nyelvű volt, de magyar érdekeket szolgált! Az a lelkesedés, amely az alakuló közgyűlés jegyzőkönyvéből sugárzik, a fontosabb határozati javaslatok egyhangú megszavazásánál "éljen, éljen!" /így magyarul/ felkiáltások a "Mittheilungen" magyar nyelvű megjelentetésére tett ismételt erőfeszítések jelzik, hogy az egyesületben kezdettől fogva magyar szellem uralkodott.

A "Mittheilungen" szerkesztősége már a meginduláskor /1854-ben/ felhívást bocsátott ki a lap magyar nyelvű megjelentetése céljából előfizetési szándék bejelentésére. A felhívásra mindössze 88 igénybejelentés érkezett. Ezért a következő évben a lap a felhívást megismételte /1855. III.sz./. A felhívás eredményéről nem értesültünk, de aligha lehetett az elsónél kedvezőbb. Ennek oka pedig a magyar közönség közömbössége, az írás, a betű iránti ellenszenv volt. Ezt igazolja az a körülmény, hogy a magyar nyelvű Erdészeti Lapoknak 1864-ben is csak 158 előfizetője jelentkezett az Egyesület 732 tagja közül. /Kolossváryné, 1968., 47.1./

Ami pedig a Forstverein vezetőit és a "Mittheilungen" hasábjain publikáló idegen nyelvű szakembereket illeti, ezek a magyar erdészet érdekében írtak és cselekedtek, Magyarországot hazájuknak vallották. Nem teljesen rajtuk múlt, hogy a magyar közvéleményt, elsősorban a magyar erdőbirtokosokat nem tudták megnyerni. Ezekre a körülményekre mutat rá E. Helm a "Mittheilungen" 1862. II. számában. Ha az Egyesület nem is ért el elegendő eredményt, ez az élet minden területén kedvezőtlenül ható politikai viszonyok számlájára írandó - érvel. Ebben a cikkben Helm tulajdonképpen Divald Adolfnak a Vadász - Vesenylap 1861. évfolyamában megjelent vádaskodásaira válaszol. A Forstverein e célra kikül-

dött bizottsága már 1857-ben javasolta az alsófokú erdészképzés megvalósítására erdésziskola létrehozását. Ebben az oktatás nyelve csak addig lenne német, amíg a magyar erdészeti szaknyelvet kialakítják s azon megfelelő tankönyvet lehet majd írni. Helm ezt is megírja Divaldnak arra a vádjára, miszerint A Forstverein "akadályozta" a magyar erdészeti szaknyelv kialakítását. Helyesen mutat rá Helm, hogy a bajok valódi oka az érdeklődés hiánya, a részvétlenség.

Ha nem is volt igaza Divaldnak a Forstverein-nel szemben felhozott vádakban, mégis az ő, valamint Wagner Károly nevéhez fűződik a magyar erdészet, a magyar nyelvű erdészeti folyóirat, a nyelvében is magyar erdészegyesület megteremtése. Igaz, egyéb körülmények is kedveztek ennek. Az absolutismus kora a vége felé közeledett, a közvéleményben is megjelenik az uralkodóházzal való kibékülés gondolata. Közben a gazdasági viszonyok is megváltoznak. Vasútvonalak épülnek, megindul a forgalom, és bekapcsolódnak az ország vérkeringésébe távoli vidékek is. Fellendül a fakeskedelem. De az erdészet vonalán is sok egyéb történik: a selmeci akadémián már magyar az oktatás nyelve, kezd kialakulni a magyar erdészeti szaknyelv. Így azután logikus kívánság, hogy a Forstverein-ből Erdészeti Egyesület, a Mittheilungen-ből Erdészeti Lapok legyen. Végeredményben a reformkor erdészeti törekvései a múlt század 60-as éveiben valósultak meg, s csak egy korszerű erdőtörvény hiányzott ahhoz, hogy a kor színvonalán álló erdészeti kultúrát teremtsünk meg.

I r o d a l o m

Andrássy Gy.: Észrevételek a Magyar Gazdasági Egyesület erdészeti törvényjavaslatára. /Magyar Gazda 1842.89.1137./

Bedő A.: A magyar állam erdőségeinek gazdasági és kereskedelmi leírása I.-IV. Bp., 1885.

- Gáti I.: Erdők régi és mostani állapotjáról. /Tud. Gyűjt. 1820.
12.69./
- Gáti I.: Erdőművelési értekezés /Tud. Gyűjt. 1831.3.1./
- Greiner L.: Beitrage zur Kenntniss und Verbesserung des ungarischen Forstwesens und des Forstwesens in Allgemeinen. Bdl.-2. pesth, 1839-1843.
- Helm E.: Ueber den ungarischen Forstverein. /Mitth. 1862.2.17./
- Hrabowszky D.: Néhány levelek Balatonról és Balaton mellyékről. /Tud. Gyűjt. 1827.10.82./
- Jánik F.: A Honni Erdei Gazdaság rajza. /Tud. Gyűjt. 1831.3.3./
- Jüraszek F.: Korirat a magyarországi erdők silány állapotjáról... Pesten, 1846.
- Kolossváry Sz.-né: Ungarischer Forstverein - Magyar Erdészegylet-Országos Erdészeti Egyesület. /Et. Közl. III-IV. 35./
- Liebich.: Mit kell Magyarhonnak erdőségeire nézve tenni? /Magyar Gazda 1844.9./
- Nagy D.I.: A zirci apátság erdészetének szervezete és működésének alapelvei az első világháborúig, 1804-1914. /In: Erdőgazd.tört. 175./
- Prónay K.: Erdő-művelést tárgyazó javallat. /Tud. Gyűjt. 1826. 4.80./
- Rowland, W.: A magyar erdőgazdászati hátramaradásának okairól. /Gazdasági Lapok 1864./
- Rubner, H.: Englands Bedeutung für die europäische Forstgeschichte /Forstliche Hochschulwoche, Freiburg i.Br. 1964./
- Rubner, H.: Erfolge und Niederlage der colbertistischen Forstwirtschaft /1661-1789./. /Archiv für Forstwesen 1966.10.1041./
- Szilas G. - Kolossváry Sz.-né: A diósgyőri kincstári uradalom erdőgazdálkodása. /In: Erdőgazd. tört. 140.1./
- Tomaschek E.: Praktische Forstlehre für Grundherren, Directoren und Forstbeamten... Wien, 1842.
- Tomaschek E.: Erdőkormányzástan... I.-II.sz. Buda, 1847-48.
- Töredékek dr. Széchenyi István fennmaradt kézírataiból. 2.k. Pesten, 1866.
- Vedres I.: A sivány homokság hasznosítása. Szeged, 1825.

Zachar J.: A máramarósi kamarai sóbánya-uradalom 1778. évi erdészeti rendtartása. /In: Erdőgazd. tört. 124./

R ö v i d í t é s e k

Tud. Gyűjt.: Tudományos Gyűjtemény

Mitth.: Mittheilungen des Ungarischen Forstvereins

Et. Közl.: Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei.

Erdőgazd. tört.: Az erdőgazdálkodás története Magyarországon
/Szerk.: Kolossváry Sz.-né, Bp., 1975./